

NECROLOGIES

RENADA-LAURA PORTET
(1927-2021)

No crec que sigui jo la persona més adequada per parlar de Renada-Laura Portet; tanmateix les circumstàncies actuals i la nostra amistat m'han atorgat avui aquest privilegi. Renada-Laura Portet va ser novel·lista, poetessa, toponimista, traductora, historiadora, polemista, com a escriptora, i com a persona, brillant, intensa, excessiva, decidida, afectuosa, emprenedora, concloent, i profundament catalana. Per tots els qui l'hem coneguda, la seva força és inoblidable. Abans de parlar més d'ella, voldria esmentar algunes amigues i amics seus com Claude Drocourt, Pere Manzanares, Jaume Queralt, Carme Pagès, Irene Muñoz i Josep-Lluís Carod-Rovira, que en d'altres ocasions han sabut expressar, amb paraules molt justes, trets essencials de la seva personalitat. He dit que jo no era la persona més adequada per parlar de Renada-Laura Portet no pas per modèstia sinó simplement perquè no conec, ni de bon tros, tota la seva obra.

Renada-Laura Calmon-Ouillet, que en casar-se adoptà el cognom del seu marit, Joan Portet, va néixer a Sant Pau de Fenollet el 28 d'agost de 1927. La seva família catalanoparlant en aquell poblet occità no representà mai una anomalia lingüística sinó, com solia explicar-ho, una cosa natural. La confluència de tres llengües romàniques, l'occità, el català i el francès, en el mateix territori, no era un fet recent. Des del 1790, en què es creà el *Département des Pyrénées-Orientales*, la ciutat de Perpinyà esdevingué el centre administratiu del *Canton de Saint Paul de Fenouillet*. A partir d'aquella data, catalans i occitans van moure's en un espai comú on el francès s'imposava cada dia més, des de Perpinyà. Actualment encara, la regió del Fenollet és una cruïlla i un trencaclosques interessantíssim per a la dialectologia de l'occità i del català. Renada-Laura Portet va dedicar-li un article apassionat «Le Pays de Fenouillet (*Fenollet/Fenolhet*) Zone isoglosse d'interpénétrations catalano-occitanes»¹ en què afirmava que la llengua catalana allà havia estat anterior a l'occità. Tenint en compte la similitud enlluernadora entre el llenguadocià i el català septentrional medievals, aquesta opinió pot defensar-se des d'una documentació concreta. Nogensmenys sabem que la història posterior al 1258 va fer coincidir la frontera lingüística catalano-occitana amb la frontera política del tractat de Corbeil.² La infància de Renada-Laura Portet a Sant Pau de Fenollet en una família catalana i un entorn trilingüe, determinà probablement el seu interès per les

1. Actes del col·loqui *Onomastique et Langues en contact*, Estrasburg, 1991. Fontaine-lès-Dijon: Association Bourguignonne de Dialectologie et d'Onomastique, 1992.

2. Entre d'altres fonts, aquesta frontera lingüística es pot constatar en les enquestes "Sacaze" fetes l'any 1887: COSTA, Jordi (1986): *Atlas linguistique "Sacaze" des confins catalano-Languedociens*. Perpinyà: Société des Professeurs de Catalan.

llengües. Els estudis secundaris coincidiren amb anys de guerra. D'aquella època terrible conservava la imatge viva de la separació i destrucció d'una família jueva refugiada al Rosselló. Al cap de setanta anys, la impotència, la injustícia i el dolor omplien encara cada paraula solemne del seu record. Els estudis superiors els féu a Montpeller, on acabà les carreres de lletres i lingüística romànica. El 1951 es casà amb Joan Portet, professor, escultor i músic, amb el qual visqué cinquanta vuit anys. El matrimoni treballà a l'Algèria colonial francesa durant quatre anys, i durant dotze anys més, a la metròpoli. Amb la notícia de la mort del pare de Renada-Laura, l'any 1967, la parella tornà a Perpinyà.³ Essent ja professora i mare va reprendre el camí de la universitat. Com a deixeble d'Enric Guiter, va estudiar si fa no fa tot el que es podia estudiar de lingüística romànica a Montpeller. Amb aquella formació sòlida, va endinsar-se en el món de l'onomàstica. Sota la direcció molt ferma del seu mestre, Renada-Laura Portet va anar preparant una tesi doctoral entre el 1970 i el 1973. Finalment, les exigències del director van superar les expectatives del seu caràcter inconformista. En el moment de defensar la tesi (el dia i l'hora ja estaven previstos) l'alumna va refusar les condicions del mestre. Aquest fet insòlit ressonà com un cop d'estat. Entre l'admiració i la desobediència, la relació amb Enric Guiter sempre va ser complexa. Sense l'aval d'Enric Guiter, l'any 1981, presentà el seu treball encara inèdit «A la recerca d'una memòria. Els noms de lloc del Rosselló», amb el qual guanyà el premi Vila de Perpinyà.⁴

Jo encara no coneixia Renada-Laura Portet... Recordo les nostres primeres converses caloroses; barreges de Lorca, Góngora, Bartra, Gimferrer, la poesia espanyola i la catalana comparades, i el meu entusiasme pel recull de narracions *Castell Negre* que havia publicat uns mesos enrere. Això devia ser el 1982. Aleshores jo ignorava el significat de la paraula *onomàstica* i només compartíem temes literaris. La literatura va ser probablement el punt de partença de tota una vida. En l'homenatge pòstum que se li féu a Perpinyà al desembre del 2021, Josep-Lluís Carod-Rovira escrigué i llegí unes paraules necessàries per a entendre l'abast de la seva producció.⁵ En reproduïxo dos fragments:

Els primers guardons en prosa i poesia els assolí amb la perpinyanesa *Companyia Literària de la Ginesta d'Or*, entre 1974 i 1976. Amb *La casa del notari* fou premiada per la Biblioteca Catalana de Perpinyà (1980); guanyà amb *Castell Negre* el Víctor Català (1981); amb *L'esclatxa* fou finalista del sant Jordi (1983); amb *Rigau & Rigaud*, on es presentà amb pseudònim masculí, ho fou del Pla (2002) i amb *Una dona t'escriu* obtingué el Ramon Juncosa (2004). El 1990 sortiren *Lettera amorosa* i *Memòries...* El 1995, el llibre infantil *La petita història de Perpinyà* i també l'obra teatral *Guillem de Cabestany o el convidat imprevist*. Dues obres més, de la vintena llarga que duen la seva signatura, són *El mirall de Duoda, comtessa de Barcelona, duquessa de Septimània* (2003) i *Duoda, comtessa de Barcelona* (2008).

[...] S'endinsà en el món de la poesia amb *Jocs de convit* (1990), *Una ombra anomenada oblit* (1992), *El cant de la Sibilla* (1994) i *N'hom* (2017) i va escriure també tres assaigs trobadorescos: *La llegenda del cor menjat* (1994), *La viole et l'or. Les amours véritables de Guillem de Cabestany* (1996) i *Les trobairitz* (1996).

3. CAROD-ROVIRA, Josep-Lluís: *Renada Laura, passió per la vida, la terra i la llengua*, inèdit. Josep-Lluís Carod-Rovira compartí una llarga amistat amb Renada-Laura Portet. Vull agrair-li moltes informacions recollides en aquest text.

4. Enric Guiter preparava un fitxer de toponímia general de la Calalunya del Nord i no volia que cap comarca fos separada del conjunt. Entre d'altres estudis, el fitxer havia d'incloure el treball de Renada-Laura Portet.

5. Vegeu la nota 3. Pel que fa a l'obra literària, a més d'aquestes dades, és indispensable la lectura del llibre de PÀGÉS, Carme (2017): *Renada-Laura Portet: La seva essència*. Vic: Ed. Emboscall.

Aquest inventari encara no té en compte *una trentena de traduccions*, tal com recorda Carod-Rovira, i obres menys conegudes com *El metro de Barcelona* (1988). La cultura i els centres d'interès de Renada-Laura Portet van obrir-se a tots els horitzons. Des del seu coneixement dels clàssics francesos, castellans i catalans, va anar constituint una obra original, marcada per la diversitat. Navegant entre llengua i literatura, aquesta coexistència, quasi desconcertant, va ser omnipresent fins a l'última alenada del seu procés creatiu.⁶ L'ensenyament d'Enric Guiter va determinar la seva inclinació per l'onomàstica, l'etimologia, la fonètica històrica i els derivats, i, encara que destacués durant quatre dècades com a autora literària, l'onomàstica nord-catalana conservà un lloc important en la seva inspiració, com ho demostren a bastament els articles publicats a la *Societat d'Onomàstica* i a la *Société Française d'Onomastique*.⁷ Tanmateix, el risc i la llibertat sense límits que oferien la poesia i la novel·la van transcendir en el seu geni imprevisible. En definitiva, Renada-Laura Portet tingué sempre l'onomàstica com a deure, i la literatura com a deure i lleure. Dos anys després d'haver guanyat el premi Vila de Perpinyà (1981), el 1983, publicà *Els noms de lloc del Rosselló*. Davant la devastació ortogràfica dels topònims i la indiferència quasi general, l'obra situava i orientava en un país desorientat, plantava cara a una injustícia i mirava cap al futur. Als noranta tres anys, el 2021, el vell somni d'una edició revisada i traducció al francès d'*Els noms de lloc del Rosselló* tornà a brillar en el capvespre de la seva vida. Els dies eren comptats. Finalment, des de la *Société Française d'Onomastique* els seus amics Michel Tamine i Sylvie Lejeune van fer possible allò que ella sola ja no hauria pogut fer mai. Pere Manzanares va tenir un paper decisiu en la carrera contra el temps i va mantenir l'esperança. Tot el procés de l'edició la mantingué alerta però el llibre no li arribà a les mans.⁸ El 5 de setembre de 2021 se n'anà d'aquest món. Tenia 94 anys.

En la seva llarga existència Renada-Laura Portet conegué Antoni Badia i Margarit, Enric Moreu-Rey, Joseph Gulsoy i Joan Coromines. La seva estima per Joseph Gulsoy era profunda i així m'ho deia: «Armeni, canadenc i catalanista, te n'adones?». Quan parlava de la seva família materna, originària de Vallestàvia al peu de la muntanya de Canigó, li agradava de recordar una conversa amb Joan Coromines i especialment la sorpresa i la sentència final del dialectòleg: «de Vallestàvia? Això sí que és una referència!» Ja molt gran, amb cadira de rodes i la força física minvant, de Joan Coromines volgué conèixer l'*Onomasticon Cataloniae* en la seva versió digital. «Com es fa això?» Em preguntà més d'una vegada. Malgrat els meus esforços per explicar-li i comunicar-li tots els enllaços des de la distància, no sé —i potser no ho sabré mai— si va aconseguir consultar aquesta obra. Recordant Enric Guiter en públic, fins a l'últim moment va desitjar expressar la seva consideració pel director de tesi, per damunt dels retrets d'autoritarisme. Renada-Laura Portet va viatjar apassionadament entre llengües i cultures: el castellà, el portuguès, el francès, el llatí, l'occità, el basc i el berber. Però l'amor inalterable de la seva vida el va donar a la llengua catalana i a Catalunya.

Jean-Paul ESCUDERO

6. En algunes produccions com la biografia del pintor Rigau *Rigaud un peintre catalan à la cour du Roi-soleil* (traducció francesa de *Rigau & Rigaud*) la personalitat de l'autora es manifesta amb la seva complexitat per damunt dels gèneres. En aquest cas la creació literària inclou elements de recerca històrica, antroponímia i odonímia.

7. Encara que no sigui un catàleg exhaustiu de les seves publicacions onomàstiques, és significatiu l'inventari de l'*Association des auteurs en Occitanie Pyrénées-Méditerranée*: www.autour-des-auteurs.com/nos-auteurs/renada > *Investigation linguistique*.

8. *Les noms de lieux du Roussillon de la protohistoire à nos jours*. Préface de Michel Tamine, édition mise au point par Sylvie Lejeune et Michel Tamine. Paris, L'Harmattan, 2021.